Museovirasto, Muinaisjäännösten hoitoyksikkö: HOIDON JA KÄYTÖN TARKASTUS

Kenelle:

Henrik Bärlund, Tartogränden 11, 02700 Grankulla

Asia:

Hanko Hankoniemi Näset: 1800-luvun ja 2. maailmansodan sotahistoriallisia kohteita/maastokäynti 29.10.2003

Tiedoksi:

Ulla-Riitta Kauppi, Museovirasto, rakennushistorian osasto; Peter Sjöstrand, Tammisaaren maakuntamuseo

Yleiskuvaus:

Hankoniemen Näsetin alue on kallioista ja kumpuilevaa maastoa, missä paikoin hiekkamaa viettää loivasti merenrantaan. Alueella on runsaasti erilaisia puolutustusvarustuksia (ks. liitteet), joista osa ajoittuu 2. maailmansotaan (rajapylväät, kaivanto ja todennäköisesti louhos) mutta osa on vanhempia (puolustusvallit). Viime mainitut ovat luonteeltaan ja rakenteeltaan sellaisia, että ne ajoittunevat 1800-luvun puoliväliin (Krimin sota) tai vanhemmiksi. Kaikkia kohteita ei voitu tarkastaa maastokäynnillä sään äkillisen huononemisen vuoksi.

Toimenpidetarve:

Alue on mäntymetsää kasvavaa virkistys- ja metsätalousaluetta eikä kohteita vaikuta uhkaavan välitön maankäytön muutoksesta tai muusta toiminnasta johtuva vaara. Sorapintainen tie linnoitteille on suljettu ketjulla. Kohteille pääsee lisäksi hyvin vesitse Dragsvikenin kautta. Osa kohteista on säilynyt hyvin, erityisesti kylmämuuratut puolustusvallit ovat yllättävän hyvässä kunnossa. Puolustusvarustusten rakenteissa sekä louhoksessa on jonkin verran vesakkoa ja puustoa.

Hoidon tarve:

Hoitoa varten on laadittava erillinen hoitosuunnitelma. Kohteissa on hieman tarvetta maisemanhoidolle eli kasvillisuuden käsittelylle. Rakenteiden kunnostamista ei suositella. Alueen varustaminen eli opastaulutus tai opasteiden laitto kohteille ei ole toistaiseksi ajankohtaista.

Toimenpide-ehdotus:

Kohteiden säilymistä voidaan parantaa poistamalla varustuksista ja niiden läheisyydestä vesakkoa sekä puustoa. Myös vanhaa tienpohjaa voidaan aukaista esiin poistamalla siitä vesakkoa ja puustoa. Haluttaessa louhoksen vesakkoa voidaan vähentää, jotta louhos on vielä paremmin näkyvissä. Kaivannon pohjalta poistetaan kauttaaltaan vesakko ja reunojen läheltä tapauskohtaisesti. Kaivannosta voidaan poistaa myös yksittäisiä puita tarpeen mukaan. Mitään kohdetta ei tule raivata aivan paljaaksi puustosta.

Erityisesti huomioitavat seikat:

Jos kohdetta aiotaan hyödyntää käyntikohteena, on asiasta sovittava maanomistajan sekä niiden tahojen kanssa, joita käyttö saattaa haitata tai muuten koskettaa. Kylmämuuratuilla puolutusvalleilla suositellaan varovaista liikkumista, jotta vallit eivät romahda eivätkä kivet liiku.

Suojelu- ja tutkimustarve:

Alueella olevat vanhemmat puolustusvarustukset ovat muinaismuistolain suojelemia kohteita. Nuoremmat eli 2. maailmansodan kohteet ovat Hankoniemellä muinaismuistolain suojelemiin kohteisiin rinnastettavia. Kohteisiin ei saa kajota millään tavalla ilman Museoviraston rakennushistorian osaston tai sen osoittaman tahon myöntämää lupaa. Henrik Bärlund on jo alustavasti merkinnyt kohteet kartalle (liitteet ohessa). Tarkempi kartoitus, rakenteiden dokumentointi ja kuvaus on suositeltavaa, jotta kohteita koskevat tiedot saadaan kattavasti talletettua.

10. marraskuuta 2003 Päivi Maaranen

Tutkija Päivi Maaranen, Museovirasto, Arkeologian osasto

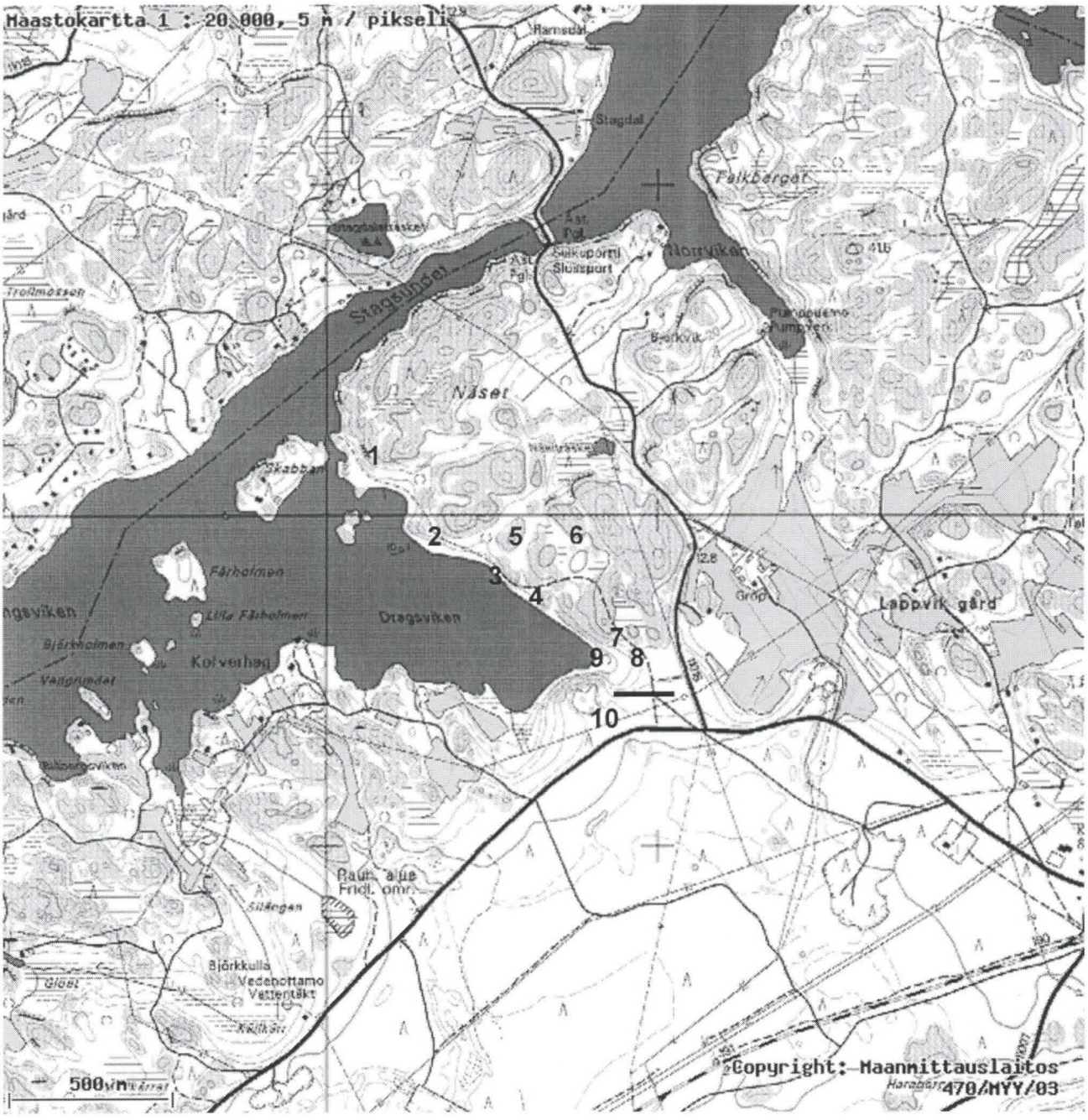
alkuperäiskpl: arkistoon

Hoidon ja käytön tarkastusraportti, Museovirasto, muinaisjäännösten hoitoyksikkö

Karttaliite: Hankoniemi Näset

P. Maaranen 2003

- maastokäynti 29.10.2003, tarkastusraportti 10.11.2003

Karttaote: Karttapaikan sähköinen palvelu

1: 20 000

Hoidon ja käytön tarkastusraportti, Museovirasto, muinaisjäännösten hoitoyksikkö

Kohdelista: Hankoniemi Näset

P. Maaranen 2003

- maastokäynti 29.10.2003, tarkastusraportti 10.11.2003
- alustavat sijaintitiedot kohteista saatu 1-9 Henrik Bärlundin sähköpostitse 5.2.2003 lähettäminä
- kohde 10 havaittu maastokäynnillä 29.10.2003/P. Maaranen
- koordinaattitiedot Karttapaikan sähköisestä palvelusta, yhtenäiskoordinaatisto
- kohteiden sijainti: ks. raportin karttaliite

1. Kylmämuurattu kivivalli
- ei tarkastettu maastokäynnillä
- todennäköisesti 1800-luvun puoliväliin tai sitä aikaisemmaksi ajoittuva kylmämuurattu kivivalli
- sijainti: x = 6650996, y = 3287380

2. Kylmämuurattu kivivalli
- tarkastettu maastokäynnillä 29.10.2003
- todennäköisesti 1800-luvun puoliväliin tai sitä aikaisemmaksi ajoittuva kylmämuurattu kivivalli
- kuvaus: leveydeltään vaihdellen noin 1,5-2,5 m ja pituudeltaan noin 35-40 m pitkä, korkeudeltaan noin 1 m korkea kivistä kasattu valli. Sammaloitunut voimakkaasti. Valli tukeutuu kallioiden väliin kallioharjanteen reunalle ja sen takana on loiva hautamainen syvennys. Rakenne ja luonne poikkeaa selvästi 1. ja 2. maailmansodan linnoitteista.
- vertautuu esim. Tammisaaren Vitsandin tykkipatteriin (1850-luku) mutta on huomattavasti vaatimattomampi
- sijainti: x = 6650 768, y = 3287 535

3. Kylmämuurattu kivivalli
- tarkastettu maastokäynnillä 29.10.2003
- todennäköisesti 1800-luvun puoliväliin tai sitä aikaisemmaksi ajoittuva kylmämuurattu kivivalli
- kuvaus: leveydeltään vaihdellen noin 1,5-2 m ja pituudeltaan noin 30-25 m pitkä, korkeudeltaan noin 1-1,5 m korkea kivistä kasattu valli. Sammaloitunut voimakkaasti. Valli tukeutuu kallioiden väliin kallioharjanteen reunalle ja sen takana on paikoin loiva hautamainen syvennys.
- vertautuu esim. Tammisaaren Vitsandin tykkipatteriin (1850-luku) mutta on huomattavasti vaatimattomampi
- sijainti: x = 6650 694, y = 3287 737

4. Kylmämuurattu kivivalli
- ei tarkastettu maastokäynnillä
- todennäköisesti 1800-luvun puoliväliin tai sitä aikaisemmaksi ajoittuva kylmämuurattu kivivalli
- sijainti: x = 6650 616, y = 3287 809

5-6. Puolustusvarustuksia
- ei tarkastettu maastokäynnillä
- ei tarkempaa tietoa rakenteiden luonteesta tai laadusta. Voivat olla joko 2. maailmansodan varustuksia tai varhaisempia rakenteita.
- tienpohjan ikää vaikea arvioida, mutta voi liittyä Bärlundin arvion mukaan varustusten no. 5-6 rakentamiseen

7. Kivilouhos

- tarkastettu maastokäynnillä 29.10.2003

- lähekkäin tien varressa sijaitsevat pienempi ja isompi kivilouhosalue. Alueella selviä louhospintoja sekä lohkareita.
- ikä vaikea arvioida, mutta todennäköisesti liittyy 2. maailmansodan linnoitustoimintaan. Voi liittyä myös muuhun kivenlouhintaan.
- sijainti: x = 6650451, 328 1220

8. Rajapylvään perustus?

- tarkastettu maastokäynnillä 29.10.2003

- betoninen noin 0,5 x 0,5 x 0,5 m oleva kallion päälle valettu kuutio. Yläpinnalla graniittikiven jäänne.
- ajoitus: 2. maailmansota?
- sijainti: x = 6650 370, y = 3288 148

9. Rajapylväs?

- ei tarkastettu maastokäynnillä
- kuvaus. ei tietoa
- ajoitus: 2. maailmansota?
- sijainti: x = 6650 380, y = 3288 028

10. Kaivanto

- tarkastettu maastokäynnillä 29.10.2003

- hiekkaan tehty noin pitkä länsi-itä- suuntainen kaivanto, joka turvettunut ja vesakoitunut. Kaivanto alkaa kalliosta ja jatkuu itään. Pituus kalliolta metsätiellä noin 60 m. Metsätieltä itään havaittavissa kaivantoa ainakin 30-40 metrin matkalla. Kaivannon leveys vaihtelee 2-4 metrin välillä ja syvyys 2-3 metrin välillä.
- todennäköisesti kaivanto on osa neuvostoliittolaisten 2. maailmansodan aikana Hankoniemen läpi kaivamaa panssariestettä
- alkukoordinaatti lännessä: x = 6650 284, y = 3288 059
- koordinaatti metsätien kohdalla idässä: x = 6650 288, y = 3288 184

Dragsvikenin linnoitukset

Dragsvikenin rannalta löytyy kivistä rakennettuja muureja, joita ilmeisesti on käytetty sotilaalliseen tarkoitukseen. Taaempaa löytyy rakennelmia, jotka ilmeisesti ovat takalinjoja ja sotilaiden majoitus suojia. Nämä ovat kaikesta päätellen olleet suomalaisten käytössä jatkosodan aikana kun Hanko oli Neuvostoliiton vuokra alue.

Takalinjoille menee kaaressa vanha tiepohja. Sen käyttötarkoitus on epäselvä. Dragsvikenin rantaa pitkin menevä tie on ilmeisesti noin 100 vuotta vanha, ainakin yli 89 vuotta. Se on rakennettu palvelemaan lauttayhteyttä Öbyn puolelle. Tarinan mukaan iso isoisäni, Carl Henrik Ferdinand Tennberg (1838-1925), joka silloin omisti maan, vastusti tien rakentamista. Yksi käyttö takalinjoille menevälle tielle olisi linjojen rakentamiseen tarvittavien kivien kuljetus. Läheltä löytyy louhos. Louhoksessa olevissa kivissä näkee poraamisen jälkiä. Nämä jäljet viittanevat 1900-luvulle. Onkohan tästä haettu rakennusmateriaalia muureihin? Äidilläni (1914-) ei ole muistikuvaa louhoksesta ennen sotia.

Ilmeinen selitys on että muurit ja rakennelmat ovet peräisin jatkosodan ajalta, menihän rintama Dragsvikenissä. Mutta mahdollista on että ainakin osa niistä ovat vanhempia. Kysyin aikoinaan isältäni (1907-1995) niiden alkuperää, ja hän vastasi silloin että ne ovat vanhempia. Isä oli sodan aikana tällä rintamalla, mutta paljon taaempana. Kuitenkin hän on saattanut liikkua alueella ennen sotaa. Äitini, joka on syntynyt Lappohjassa, ei muista muureja ajalta ennen sotaa. Toisaalta hän ei ehkä liikkunut alueella niin paljon. Isovanhemmillani oli kesähuvila Dragsvikenin kalliolla, lahden pohjassa, jossa vanhempani viettivät kesää ennen sotaa. Tänään huvilasta on jäljellä vain kivijalka. Huvila jäi "naapurin" puolelle.

Muurien päällä ja läheisyydessä kasvaa tänään puita. Mikäli löytyy puu joka on vanhempi kuin n. 60 vuotta, niin sehän tarkoittaa että muuri on ainakin siltä osin ajalta ennen jatkosotaa. Hangon niemen puusto tuhoutui suurelta osin sodan aikana. Mutta oma muistikuvani 50-luvulta on että muurien alueella puusto oli kohtuullisen hyvin säilynyt, ainakin alle 10-vuotiaan silmin katsottuna.

Neuvostoliiton vuokra-alueen rajasta on säilynyt muutama merkki. Aivan rannassa on säilynyt rajapylväs numero 9. Lisäksi ylempänä on ilmeisesti pylvään numero 8 perusta kallion päällä säilynyt.

Oheiseen karttaan (linnoitus) on merkitty yllä mainittuja kohteita.

Draget

Mikäli muurit ainakin osittain ovat vanhempia, niitä olisi voitu käyttää puolustamaan Dragsvikenistä alkavaa vanhaa reittiä jota pitkin veneitä ja laivoja vedettiin Hangon niemen yli. Tämä reitti on karttoihin merkitty nimellä Draget.

Oscar Nikulan kirjan "Tenala och Bromarf Socknars Historia" mukaan tätä reittiä niemen yli käytettiin veneiden siirtämiseen niemen yli jo 1600-luvulla. Tarinan mukaan Pietari Suuren saaristolaivaston kaleereja oli yritetty vetää Hangon niemen poikki Riilahden taistelun yhteydessä vuonna 1714, siinä kuitenkin onnistumatta.

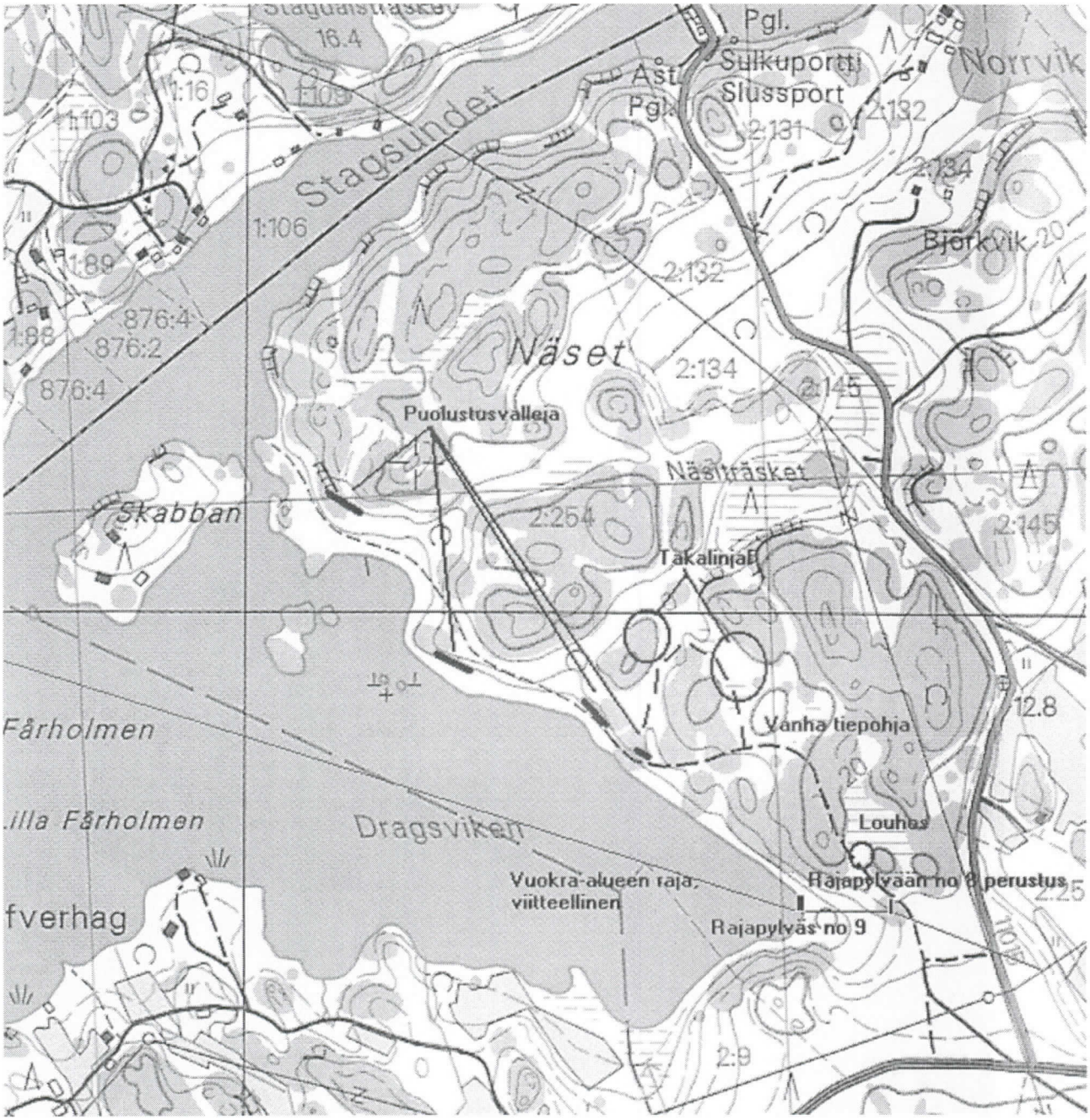
Vuodelta 1738 löytyy Mårten Kullenbergin piirtämä kartta vesialueesta Lappohjan ja Tvärminnen väliltä. Siinä on merkittynä tämän veneiden veto reitin toinen pää kahden yhdensuuntaisen viivan avulla ja tekstillä: "*Draget är 4700 al:r i denne Linie öfwer Land mellan 2ne höga Berg*" (kartta kullenberg). Tämä teksti mielestäni viittaa siihen että reitillä oli enemmän merkitystä kun Pietari Suuren laivaston epäonnistuneen ylitys antaa aihetta.

Vuonna 1781 tehtiin Lappohjassa isojako. Isojaon pöytäkirja karttoineen, tekijänä Adam Malmström, löytyy arkistoista, signum: b47 21/1-10. Tässä kartassa on merkittynä tie nimeltään Ryss Vägen. Se kulkee lähes viivasuorasti niemen yli, alkaen siltä kohdalta mihin kaksi viiva on merkitty Kullenbergin karttaan ja päättyen Dragsvikin rantaan, kuitenkin aivan rannassa se törmää Dragsgärdet nimiseen aitaukseen. Tien varrella ei ole varsinaisesti mitään ja muut tiet leikkaavat sen näennäisesti ilman luonnollista yhteyttä, (kartat isojako 1 ja 2). On ilmeistä että kyseessä on veneiden vetämiseen käytetty tie. Miksi sitten tielle on annettu nimi Ryssvägen? Nimi voisi viitata Pietari Suureen, mutta onkohan muita selityksiä?

Lisäksi ohessa on tämän päivän kartta johon on merkittynä miltä osin Ryssvägen on olemassa vielä tänä päivänä.

Henrik Bärlund
h.barlund@kolumbus.fi

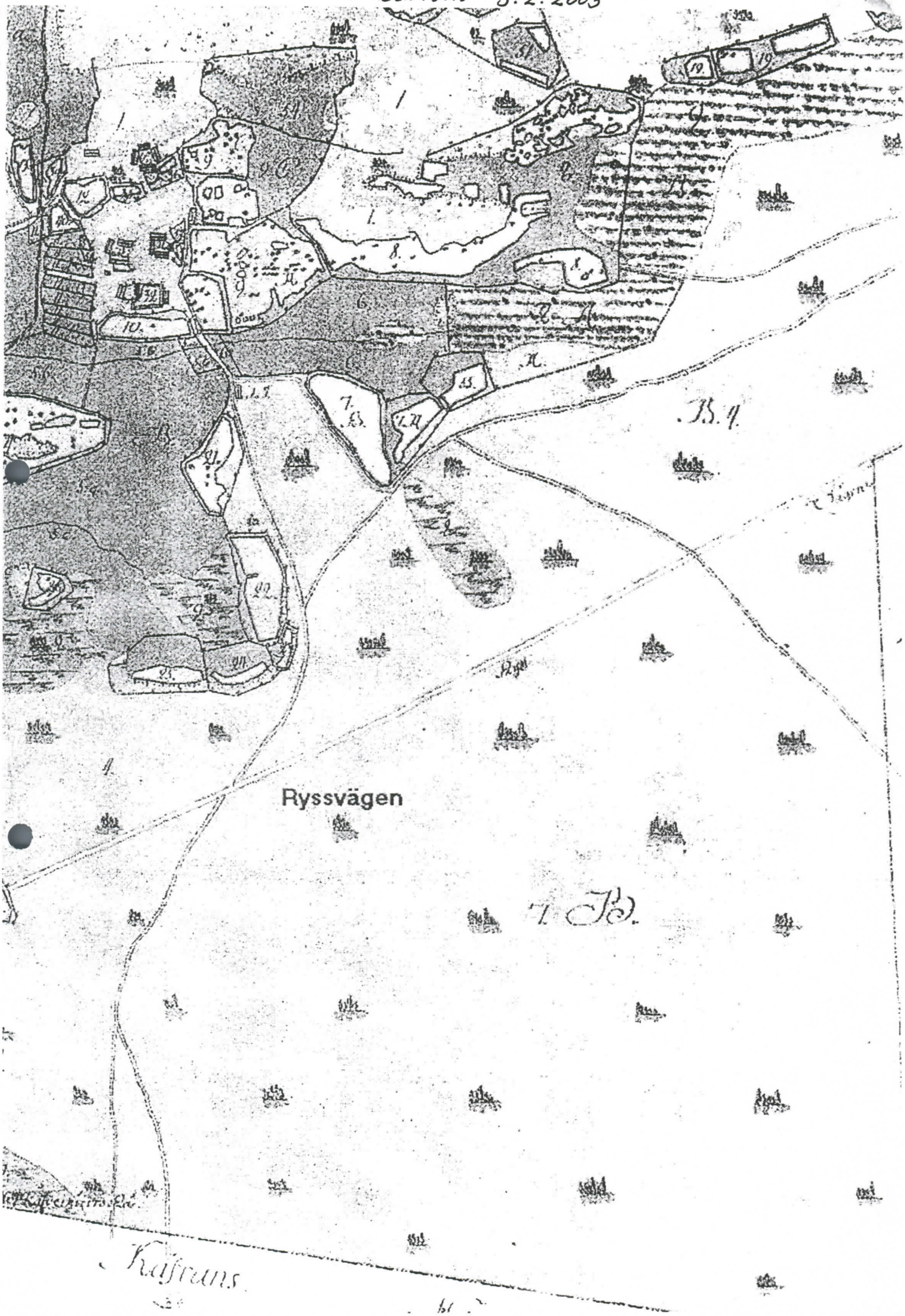
Kartta: Henrik Bärlund 5.2.2003

Kartta: Henrik Bärlund 5.2.2003.

Kartta: Henrik Bärlund 5.2.2003

Karta: Henrik Bärlund 5.2.2003

